

Περιεχόμενα

Εισαγωγή

Κεφ.1: Θεωρητικά- Αναλυτικά Εργαλεία

Κεφ.2 : Σχεδιαστικά Εργαλεία Πρόληψης της παραβατικότητας στο δημόσιο χώρο

Κεφ.2α : CPTED

Κεφ.2β : Θεωρία Συντακτικού του Χώρου

Κεφ. 3 Η περίπτωση ανάπτυξης στο Πεδίο του Άρεως

Επίλογος

Εισαγωγή

Βασικός προβληματισμός της εργασίας αποτελεί ο προσδιορισμός των διαδικασιών διάβρωσης του δημόσιου χώρου ως “σφαίρα της δυνατότητας να υπάρχει πολλαπλότητα” μέσω του περιορισμού των δυνατοτήτων για αλληλεξαρτήσεις και υλικές πρακτικές δυναμικού επαναπροσδιορισμού τους. Ο δημόσιος χώρος θεωρούμενος ως δημόσια σφαίρα της διαπραγμάτευσης πολιτικών δικαιωμάτων, αλλά και κρατικών πολιτικών διαχείρισης με βιοπολιτικούς όρους που καθιερώνουν διαδικασίες πρόληψης αλλά και επιχειρηματικής ανταγωνιστικότητας. Διαδικασίες που συνδέονται με την προσπάθεια ένταξης του ρίσκου θυματοποίησης σε σχεδιαστικές πρακτικές και εφαρμογές, σε ντετερμινιστικές απόψεις για τη σχέση σχεδιασμού και συμπεριφοράς των χρηστών με στόχο τη διατήρησή του ρίσκου θυματοποίησης στη κατά περίπτωση κατάλληλη πιθανολογική καμπύλη κανονικότητας. Ως μελέτη περίπτωσης επιλέγεται το Πεδίον του Άρεως λόγω της πρόσφατης ανάπλασής του και της ιδιαίτερης χωροταξικής του θέσης γειννίασης με “παθογένειες” περιοχές του κέντρου.

Abstract

The main concern of this paper is to identify the processes of erosion of public space. Considering the latter, as a “realm of possible production of diversity”, which could be eroded by limiting the potential for interrelations and practices for their dynamic redefinitions. Moreover, public space can be seen not only as the public sphere of political struggle, but also as the sphere for implementations of measures for biopolitics public management and increases in business competitiveness. In addition, procedures of criminal prevention are associated with design practices, which aim to keep the risk of victimization in predictable rates, while believing in a determinist relationship between human criminal behaviour and design applications. I decided to focus on the public space of Pedio Areos, because of its recent regeneration and its proximity with controversially “dangerous” places.

Κεφ. 1 Θεωρητικά- Αναλυτικά Εργαλεία

Η μεγάλη σημασία του δημόσιου χώρου ως δημόσια σφαίρα έγκειται αρχικά στη δυνατότητα που προσφέρει για τη δυναμική αλληλεπίδραση μεταξύ της άσκησης πολιτικής δράσης και διεκδίκησης των πολιτικών δικαιωμάτων και τη «δοκιμασία» άσκησης της δύναμης της κρατικής κυριαρχίας. Ο συνδυασμός κοινωνικών, πολιτικών και πολιτιστικών διαδικασιών με πεδίο εφαρμογής το δημόσιο χώρο επανομηματοδοτούν τις συντακτικές, κοινωνικές και πολιτικές σχέσεις, με ταυτόχρονη επανα-νομηματοδότηση του δημόσιου χώρου ως συνόλου μέσω των εφαρμοσμένων συνδυασμών του. Δεν είναι λοιπόν οι συγκεκριμένοι «τύποι» δημόσιων χώρων, αλλά ο δυναμικός-διαλεκτικός συνδυασμός των παραπάνω δυνάμεων στον εκάστοτε τόπο και ιστορική στιγμή που τελικά προσδίδει δυναμικό χαρακτήρα στις πρακτικές οικειοποίησης αλλά και καταπάτησής του δημόσιου χώρου. Εκεί άλλωστε αναγνωρίζεται η σημασία της δυνατότητας ή δικαιώματος επαναπροσδιορισμού του και καθιστά κρίσιμες τις προσπάθειες διάβρωσής του.

Η διαδικασία διαχείρισης του δημόσιου χώρου εμπεριέχει έντονα τη δυνατότητα διακυβέρνησης. Οι διαδικασίες επαναπροσδιορισμού του αποτελούν πάντα-ήδη στρατηγικές κατανομής της δύναμης, υπό τον Φουκωκικό όρο της εξουσίας-γνώσης. Πέρα από την κρατική εξουσία, η πολιτική διαχείριση και ο σχεδιασμός του δημόσιου χώρου συντελούν στην γένεση *dispositifs*, συνόλων δηλαδή θεσμοθετημένων πρακτικών πάνω σε πρακτικές. Η αποδοχή, η συμμετοχή και η αναπαραγωγή αυτών των μηχανισμών πραγματώνεται

ή αμφισβητείται με τη χρήση του χώρου, ως μια δυνατότητα διακυβέρνησης του υποκειμένου-χρήστη, θεωρούμενο ως μια μη εκ των προτέρων ενοποιημένη οντότητα τελεοκρατικής αντίδρασης στο περιβάλλοντα χώρο. Υπό όρους κυβερνητικής θα λέγαμε, πως η δράση είναι που καθιστά τον χρήστη πομπό και δέκτη σ' ένα πολύπλοκο δίκτυο εξουσιών-γνώσεων με πεδίο εφαρμογής τον δημόσιο χώρο.

Ο δημόσιος χώρος αποτελεί μία έννοια συνυφασμένη με την ανάδυση του έθνους-κράτους και το τέλος της των λεγόμενων «κοινών» (*commons*), τόπων προς ελεύθερη κοινοτική χρήση πέρα από κάθε εκκλησιαστική, αυτοκρατορική ή φεουδαρχική επίβλεψη. Έτσι ο δημόσιος χώρος μπορεί να υπάρξει μονάχα σε συνάρτηση με αυτή του κράτους και των πολιτών του, και σε αντιδιαστολή με τον ιδιωτικό χώρο στον οποίο κάθε κρατική παρέμβαση αντιμετωπίζεται ως παραβίαση, με εξαίρεση την πάταξη του εγκλήματος και των επιδημιών. Ένα ακόμα παραδοσιακό χαρακτηριστικό του δημόσιου χώρου ήταν πως όντας εκτός της σφαίρας του ιδιωτικού ήταν ελεύθερος από εμπορικές συναλλαγές και τους περιορισμούς αμοιβαιότητάς τους. Τα πάρκα, οι πλατείες, και οι γέφυρες ήταν ελεύθερα τόσο υπό την έννοια της ανοιχτής πρόσβασης σε κάθε πολίτη, όσο και υπό την έννοια της ελευθερίας από το αντίτιμο. Έτσι ο ρόλος του κράτους στον δημόσιο χώρο ήταν κυρίως αστυνομικός με την κλασσική έννοια του όρου: η επιτήρηση κι αποτροπή εγκλημάτων και ανθυγιεινών πρακτικών. Συχνά η δεύτερη κατηγορία περιλάμβανε μια ευρεία γκάμα «ηθικά ανθυγιεινών» συμπεριφορών, όπως το δημόσιο φιλί κοκ. Ωστόσο, όπως έχει παρατηρήσει ο Μισέλ

Φουκώ από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 το συνολικότερο μοντέλο διακυβέρνησης των δυτικών κοινωνιών μετασχηματίζεται με γνώμονα μια νέα σχέση μεταξύ του ιδιωτικού και του δημόσιου αλλά και του κράτους και της αγοράς. Με αφετηρία την Δυτική Γερμανία η εμφάνιση του νεοφιλελευθέρου μοντέλου διακυβέρνησης αμφισβήτησε τα στεγανά μεταξύ των δύο δίπολων και εισήγαγε σαν ενοποιητική αρχή κάθε συστήματος οργάνωσης και αξιοποίησης την επιχειρηματικότητα. Η έννοια της επιχειρηματικότητας εισήγαγε ως κριτήριο αληθούς αξίας και άρτιας οργάνωσης κάθε πολιτικού και οικονομικού συστήματος την ανταγωνιστικότητα, θεσπίζοντας νέους κανόνες διαχείρισης του δημόσιου χώρου. Κριτήριο αυτών ήταν πια η λειτουργική τους διάρθρωση με τους παρακείμενους χώρους εργασίας και κατανάλωσης. Το πάρκο και η πλατεία δεν ήταν πλέον χώροι ελευθερίας υπό επιτήρηση, μα χώροι προετοιμασίας της παραγωγής και της κατανάλωσης, ή ακόμα καλύτερα χώροι κοινωνικής παραγωγής και κατανάλωσης. Πέρα από το απλά να προσφέρει όλο και περισσότερο χώρο για πώληση ή διαφήμιση προϊόντων, το νεοφιλελεύθερο μοντέλο στοχεύει στην μετατροπή του ίδιου του δημόσιου χώρου σε κατεξοχήν βιοπολιτικό τόπο, με άλλα λόγια σε τόπο αναπαραγωγής της επιχειρηματικότητας ως σχέση. Το σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο σύμπραξης δημόσιου και ιδιωτικού κεφαλαίο ευνοεί την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας στους δημόσιους χώρους και τη δημιουργία ιδιαίτερων δημόσιων καθεστώτων ιδιοκτησίας με χαρακτηριστικά ιδιωτικής εκμετάλλευσης.

Όπως έχει δείξει ο Φουκώ η θέσμιση του πληθυσμού ως μια νοήσιμη, μετρήσιμη και ελέγξιμη ποσότητα αποτέλεσε ένα από τα βασικά συστατικά της νεωτερικότητας. Αυτό ωστόσο που κάνει την νεοφιλελεύθερη βιοπολιτική ξεχωριστή είναι η επικέντρωσή της στις έννοιες της πρόληψης και του ρίσκου. Βάσει του Ρομπέρτ Καστέλ οι δύο αυτές έννοιες αποτελούν το άλφα και το ωμέγα της ιδεολογίας της διαχείρισης (management), η οποία είναι η βασική μέθοδος της νεοφιλελεύθερης διακυβέρνησης. Συνθέτοντας αυτό που ιστορικοί και κοινωνιολόγοι αποκαλούν «δόγμα ασφάλειας», η προβληματικοποίηση του συνόλου των ανθρώπινων συμπεριφορών αλλά και του δομημένου περιβάλλοντος υπό όρους πρόληψης, βασίζεται στην αναγωγή της υποψίας σε μια επιστημονική αρχή λογαριθμικών πιθανοτήτων μέσα από την θέσπιση χαρακτηριστικών, που καθορίζονται ως παράγοντες ρίσκου. Με όρους βιοπολιτικής, οι διαδικασίες ασφάλειας καθορίζονται από διαδικασίες πρόληψης, οι οποίες προσπαθούν να εντάξουν «τα ατυχήματα»- παρεκκλίσεις, σε μια καμπύλη κανονικότητας. Έτσι αναδομούνται οι αντικειμενικές συνθήκες ανάδυσης του κινδύνου και θεσπίζονται νέοι τρόποι παρέμβασης με στόχο όχι την καθαυτή αποτροπή των ατυχημάτων- παρεκκλίσεων μα την προσαρμογή τους σε προβλέψιμα και αναμενόμενα πιθανολογικά πλαίσια. Το δόγμα ασφάλειας και πιο συγκεκριμένα οι διαδικασίες πρόληψης της «παραβατικότητας», μια έννοια που έρχεται να συνδυάσει το ιατρικό- δικαίικό πλέγμα έγκλημα-ανθυγιεινότητα με την επιτήρηση ενός αορίστου πλαισίου ηθικών συμπεριφορών έχει παίξει κρίσιμο ρόλο στην επαναδιαμόρφωση του δημόσιου χώρου υπό τον αστερισμό του νεοφιλελευθερισμού.

Συγκεκριμένα, η προσπάθεια ένταξης του ρίσκου θυματοποίησης έχει επηρεάσει σε βάθος σχεδιαστικές πρακτικές και εφαρμογές οι οποίες επικεντρώνονται στην μελέτη παραγόντων ρίσκου παραβατικότητας και διατήρησής του στη κατά περίπτωση κατάλληλη πιθανολογική καμπύλη κανονικότητας.

Στο άρθρο “Urban revolution or urban involution? Reflections on fear and political action» η Julie-Anne Boudreau αναπτύσσει την ιδέα μιας νέας μορφής διαχείρισης του φόβου των πολιτών. Τα νέα μέτρα ασφάλειας δεν σχετίζονται άμεσα με την αύξηση της εθνικής ασφάλειας αλλά αντιπροσωπεύουν μια μορφή χειραγώγησης για την ανασφάλεια απέναντι στην διαφορετικότητα. Σύμφωνα με την υπόθεση ότι το κράτος έχει το μονοπώλιο στη νομιμοποίηση της βίας, η υπόσχεση του κράτους να προσφέρει ασφάλεια συνδυάζει ένα πατερναλιστικό μοντέλο (κράτος πρόνοιας) κι ένα κατασταλτικό μοντέλο (αστυνομικό κράτος) σ’ ένα μοντέλο που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί «θεραπευτικό» κατά το οποίο το κράτος διαχειρίζεται τους φόβους των πολιτών ξανακτίζοντας την αυτοπεποίθησή τους. Η διαδικασία αυτή έχει χαρακτηριστεί από θεωρητικούς ως διαδικασία “ διακυβέρνησης μέσω της νεύρωσης”. Πρόκειται για μια διαδικασία όπου οι πολίτες βασίζουν τη συνείδηση τους σε φόβους και ανησυχίες. Το κράτος δεν υπόσχεται λύσεις αλλά πηγές “άμβλυνσης” και δραπέτευσης από το αίσθημα θυματοποίησης συντάσσοντας αυτορυθμιζόμενες ικανότητες για τα υποκείμενα. Αυτή η λεγόμενη “νευροπολιτική” οδηγεί στην αποπολιτικοποίηση του φόβου και σε μία ραγδαία αντικειμενοποίησή του ως αισθητηριακό γεγονός. Στόχος της κρατικής μέριμνας δεν είναι πια το υποκείμενο του φόβου, αλλά η ψυχολογική ευημερία των πολιτών.

Όπως χαρακτηριστικά συνέβη μετά την επίθεση στους Δίδυμους Πύργους, αυτή η βιοπολιτική διαχείριση του πληθυσμού εγγυάται πως οι πολίτες ενώνονται όχι μέσω της διαπραγμάτευσης της από κοινού πολιτικής τους βούλησης μα μέσα από την κοινή παραδοχή μιας καθολικής, αόρατης και πανταχού παρούσας απειλής. Στα πλαίσια αυτά, το κράτος δεν διασφαλίζει ασφάλεια αλλά προσφέρει φόβο για την εξασφάλιση της υποκειμενοποίησης των πολιτών ως αναγκαστικά ενοποιημένο και ομόφωνο σώμα. Μέσα σε αυτά τα βιοπολιτικά πλαίσια ο αστικός σχεδιασμός βασίζεται στη δημιουργία συναισθηματικά εγειρόμενων αντιδράσεων και συνδέεται με την τάση αισθητικής αναβάθμισης της σημασίας του δημόσιου χώρου ως τόπου αποτροπής του φόβου και συσπείρωσης των πολιτών γύρω από την διαρκώς δυναμική του παρουσία.

Η αισθητική αναβάθμιση του δημόσιου χώρου πέρα από μια πρακτική διαχείριση του φόβου αποτελεί μια οικονομική (με όρους αξίας της ιδιοκτησίας), ηθική (με όρους κοινωνικών αξιών) και οπτική-αισθητηριακή επαναανοηματοδότηση της σημασίας του δημόσιου χώρου. Έχει χαρακτηριστεί ως μια προσπάθεια «εξημέρωσης μέσω καπουτσίνο» (cappuccino domestication), στα πλαίσια και της σύνδεσης της αισθητικής του δημόσιου χώρου με μια συμβολική οικονομία θεαματικής αρχιτεκτονικής έκφρασης και επιχειρηματικού ανταγωνισμού στο πεδίο του δημόσιου χώρου ως χώρου κατανάλωσης. Ωστόσο το επίκεντρο της σύγχρονης κριτικής της νεοφιλελεύθερης παρέμβασης και επαναδιαμόρφωσης του δημόσιου χώρου δεν μπορεί να βασίζεται σε μοντέλα κριτικής του θεάματος-εμπορεύματος που τάραξαν τα νερά

κατά τη δεκαετία του '60. Όπως έχει τονίσει ο Φουκώ, η ανάλυση αυτή περιέγραφε με εκπληκτική ακρίβεια έναν κόσμο που είχε ήδη παρέλθει. Ο νεοφιλελευθερισμός έχει ως επίκεντρό του όχι το εμπόρευμα ή την εικόνα μα την ανταγωνιστικότητα ως βασική αρχή της επιχειρηματικότητας. Έτσι η παραγωγή και η διαχείριση του φόβου στους δημόσιους χώρους δεν πρέπει να αναλυθεί με όρους ενός «θεάματος ασφάλειας» αλλά με όρους της «ασφάλειας ως επιχείρηση».

Κεφ.2

Σχεδιαστικά Εργαλεία Πρόληψης της παραβατικότητας στο δημόσιο χώρο

Κεφ.2α : CPTED

Σημαντικό εργαλείο για τον προσδιορισμό της ασφάλειας στο δημόσιο χώρο αποτελεί η ανάγνωση των στρατηγικών αποτροπής παραβατικών συμπεριφορών και διαχείρισης του φόβου. Τη δεκαετία του '70 στα πλαίσια έντονου προβληματισμού για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας στο δημόσιο χώρο αναπτύσσεται από κοινωνικούς επιστήμονες και σχεδιαστές η θεωρία του «χώρου που μπορούμε να υπερασπιστούμε», η οποία εστιάζει στον έλεγχο της πρόσβασης ως βασικό παράγοντα στη διαμόρφωση του βαθμού ασφάλειας. Η παραπάνω θεωρία εξελίσσεται στο σχεδιαστικό και ιδεολογικό εργαλείο του CPTED, δηλαδή της πρόληψης του εγκλήματος μέσω του περιβαλλοντικού σχεδιασμού. Οι παραπάνω θεωρίες είναι βαθειά επηρεασμένες από το βιβλίο

της Jane Jacobs “The Death and Life of The Great American Cities” (1962) και το βιβλίο του Oscar Newman “Defensible Space” (1972). Στο πρώτο τονίζεται η δυνατότητα της “φυσικής” φύλαξης του δημόσιου χώρου μέσα από την ευρεία και ανοικτή πρόσβαση ντόπιων κατοίκων και επισκεπτών σε περιοχές μεικτών χρήσεων. Ενώ στο δεύτερο, ως μηχανισμός αποτροπής παραβατικότητας αναγνωρίζεται ο αυστηρός έλεγχος της πρόσβασης μέσα από την μονολειτουργικότητα των περιοχών, όπου είναι εύκολο μόνιμοι κάτοικοι να αναγνωρίζουν και να αποτρέπουν τους εισβολείς. Επιπλέον επιχειρείται να αμβλυθούν οι δομικές αντιθέσεις της διαμόρφωσης του αστικού χώρου ως πολυλειτουργικού ή ως μονολειτουργικού μέσα από τις εγκληματολογικές θεωρίες της “Καθημερινής Δραστηριότητας” και της “Ορθολογικής Επιλογής”. Θεωρίες που βασίζονται σε συμπεριφοριστικά μοντέλα πρόληψης της παραβατικότητας, δηλαδή στην αλληλεπίδραση του χώρου με την συμπεριφορά του χρήστη και το πιθανό θύμα σε βαθμό που η διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου να επηρεάζει τη διάπραξη ή μη παραβατικών πράξεων. Ως συνέπεια, καθίσταται δυνατή και η πρόβλεψη παραβατικών συμπεριφορών εντός συγκεκριμένων σχεδιαστικών επιλογών παραγωγής συγκεκριμένων χωρικών μοντέλων.

Σύμφωνα με την “θεωρία της καθημερινής δραστηριότητας”, το ρίσκο θυματοποίησης επηρεάζεται σημαντικά από τον καθημερινή έκθεση στον κίνδυνο. Ο βαθμός παραβατικότητας στις περιοχές των διαδρομών και των τόπων των καθημερινών δραστηριοτήτων σε συνδυασμό με υποκειμενικούς παράγοντες επιλογής της έκθεσης στον κίνδυνο καθορίζουν τις πιθανότητες θυματοποίησης. Ο

ορισμός της παραβατικότητας σύμφωνα με τη «θεωρία της καθημερινής δραστηριότητας» προϋποθέτει την «ορθολογική επιλογή» των δραστών, δηλαδή τον καθορισμό των κινήτρων της παραβατικής συμπεριφοράς από κίνητρα προϋπολογισμένου ρίσκου και οφελών. Παρόλα αυτά παραμένει ένα μοντέλο με έμφαση στις υποκειμενικές επιλογές του πιθανού θύματος.

Τα τελευταία χρόνια το CPTED έχει εξελιχθεί στη δεύτερης γενιά CPTED. Στο CPTED 2, ο παράγοντας του σχεδιασμού συνδυάζεται με στρατηγικές διαχείρισης κοινωνικών και οικονομικών δεδομένων για τη δημιουργία βιώσιμων κοινοτήτων με την ενεργητική συμμετοχή των κατοίκων. Οι βασικές αρχές του CPTED 2 ως σχεδιαστικά εργαλεία αφορούν τον καθορισμό της κίνησης και των προσβάσεων, την αυστηρή οριοθέτηση των περιοχών χρήσεων και τον ασφαλή εξοπλισμό. Συγκεκριμένα, ο σχεδιασμός του δημόσιου χώρου πρέπει να εξασφαλίζει τον διακριτικό έλεγχο της προσβασιμότητας και της σαφώς χωροθετημένης κίνησης. Επίσης οφείλει να εξασφαλίζει την ασφαλή κατανομή των χρηστών σύμφωνα με συγκεκριμένα ενδιαφέροντα και ανάλογες δραστηριότητες που σχετίζονται με την ηλικιακή ομάδα και το φύλο, με στόχο την αρμονική συνύπαρξή τους. Ο ασφαλής και διατηρημένος εξοπλισμός σε συνδυασμό με τα παραπάνω ενθαρρύνει την επισκεψιμότητα του χώρου, το αίσθημα της κοινότητας και της ιδιοκτησίας, τα οποία αυξάνουν τη διάθεση «φυσικής φύλαξης» από τους χρήστες με ταυτόχρονη μείωση του ρίσκου της παραβατικότητας. Στο βιβλίο «Design Out Crime Creating Safe and Sustainable Communities» (Colquhoun, 2004) περιγράφεται αναλυτικά πως

οι παραπάνω αρχές βασίστηκαν σε έρευνες σχετικά με τη δημιουργία του φόβου στο δημόσιο χώρο σε συνάρτηση με σχεδιαστικές επιλογές. Σύμφωνα με τις έρευνες αυτές, η δυνατότητα προσανατολισμού και ορατότητας, η ποιότητα συντήρησης και η χρήση του δημόσιου χώρου από περιθωριακές ομάδες, η σήμανση, ο φωτισμός, η χάραξη των μονοπατιών, η οπτική απομόνωση, η φύτευση και χωροθέτηση περιοχών ομαδικών δραστηριοτήτων συμβάλλουν στην δημιουργία και διαχείριση του φόβου. Πρόκειται για άλλα λόγια για μια καθαρά βιοπολιτική-νευροπολιτική στρατηγική διαχείρισης των δημόσιων χώρων και υποκειμενοποίησης των χρηστών τους, με στόχο την θέσμιση ενός πλέγματος επιτήρησης και ασφάλειας ως το απόλυτο κοινό αγαθό, του οποίου οι διαρκής έλλειψη θεσπίζει ολοένα και νέους κύκλους καπιταλιστικής επένδυσης και συσσώρευσης.

Το CPTED ως σχεδιαστικό και ιδεολογικό εργαλείο χρησιμοποιήθηκε και χρησιμοποιείται από δήμους και κοινότητες του δυτικού κόσμου για τη διαμόρφωση και ανάπλαση δημοσίων χώρων. Τα τελευταία χρόνια το CPTED 2 βρίσκεται στη διαδικασία τυποποίησης από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Τυποποίησης (CEN). Γεγονός που επιβεβαιώνει την αναγνώριση της αποτελεσματικότητας στη διαχείριση της πρόληψης παραβατικών συμπεριφορών αλλά και τον πιθανό μελλοντικό υποχρεωτικό χαρακτήρα εφαρμογής του, δηλαδή τη θέσμισή του από κρατικούς φορείς ως προϋπόθεση για την ανάληψη και εφαρμογή δημοσίων έργων σε ελεύθερους χώρους.

Στόχος της διαδικασίας τυποποίησης αποτελεί η δημιουργία ενός πρακτικού σχεδιαστικού οδηγού για τον προγραμματισμό, την οργάνωση και διεξαγωγή

μιας διαδικασίας αποτελεσματικού σχεδιασμού πρόληψης παραβατικών συμπεριφορών. Στο δημοσιευμένο κείμενο της Επιτροπής Πιστοποίησης καταγράφεται η προετοιμασία ερωτηματολογίων για τον προσδιορισμό της εγκληματικής επικινδυνότητας της περιοχής, της ταυτοποίησης πιθανών εγκλημάτων και πιθανών δραστών. Καθώς και οδηγίες δημιουργίας και συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων, τα οποία οφείλουν να αντλούν απαντήσεις από δημογραφικά στοιχεία, στατιστικά δεδομένα των αστυνομικών αρχών, εμπειρίες άλλων περιοχών, θεωρίες και συνεντεύξεις κατοίκων. Στο ίδιο κείμενο αναφέρεται πως ο σχεδιασμός βασίζεται στα τρία στάδια της αναγνώρισης, πρόβλεψης των σχεδιαστικών επιλογών και του τρόπου εφαρμογής τους και της πρόβλεψης της μελλοντικής αποτελεσματικότητάς τους, ώστε να είναι πιθανός ο επαναπροσδιορισμός τους. Στο άρθρο «Design Out Crime? Using Practise-based Models of the Design Process» (Gamman & Pascoe, 2004) γίνεται αναφορά σε ερευνητικές διαδικασίες μοντελοποίησης της διαδικασίας καθορισμού του ρίσκου παραβατικών πράξεων με ιδιαίτερη έμφαση στη διαδικασία συλλογής των κατάλληλων δεδομένων. Ανάμεσα στους στόχους αναφέρεται η σημασία της δυνατότητας ευελιξίας ανάλυσης των μοντέλων ανάλογα με την περιοχή και την αποτελεσματικότητάς τους.

Το CPTED έχει αναγνωριστεί ως ένα σημαντικό ιδεολογικό και σχεδιαστικό εργαλείο δημιουργίας ασφαλούς προσβασιμότητας σε δημόσιους χώρους για ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες όπως οι γυναίκες, τα παιδιά και οι ηλικιωμένοι. Σε διάφορα κείμενα, τα οποία υποστηρίζουν τη σημασία και

την αποτελεσματικότητα του CPTED, τονίζεται ο μη-ντεντερμινιστικός του χαρακτήρας, καθώς στη διαδικασία ανάλυσης και σχεδιασμού λαμβάνεται υπόψη η σημασία κοινωνικών, οικονομικών και πολιτισμικών χαρακτηριστικών για την πρόθεση και διάπραξη παραβατικών πράξεων. Παρόλα αυτά, παραμένει ένα στατικό μοντέλο, που αδυνατεί να προσαρμοστεί στις συμπεριφοριστικές αλλαγές και το ξεπέρασμα των σχεδιαστικών επιλογών πρόληψης μέσα από τις δυνατότητες προσαρμογής των χρηστών.

Το CPTED αποτελεί ένα σχεδιαστικό μοντέλο που αναπαράγει και διαμορφώνεται από τις κυρίαρχες αντιλήψεις για τον καθορισμό των παραβατικών συμπεριφορών με βάση την τάξη, τη φυλή, το φύλο, την ηλικία και τα κυρίαρχα μοντέλα κανονικότητας, προωθώντας τον αποκλεισμό συγκεκριμένων πληθυσμιακών ομάδων από τη χρήση περιοχών του δημόσιου χώρου. Η παραγωγή χώρου που βασίζεται αποκλειστικά σε στατιστικά δεδομένα προσδιορισμού κοινωνικών, πολιτισμικών και οικονομικών χαρακτηριστικών υπάγει τις κοινωνικές δυναμικές που αναπτύσσονται στους δημόσιους χώρους σε τεχνοκρατικές διαδικασίες και σχεδιαστικές επιλογές ασφάλειας. Από αυτή τη προσέγγιση απουσιάζει η οποιαδήποτε εθνογραφική ποιοτική ανάλυση της χρήσης και μη-χρήσης του δημόσιου χώρου αλλά και κάθε κριτική του διαχωρισμού ιδιωτικού-δημόσιου κανονικού-μη κανονικού, κοκ. Πρόκειται με άλλα λόγια για μια μέθοδο που αντικειμενοποιεί τόσο τις κοινωνικές ομάδες όσο και τις συμπεριφορές τους, αγνοώντας την δυναμική μεταξύ τους, αλλά και συνολικότερα το πολιτισμικά και ιστορικά συγκεκριμένο πεδίο διαπραγματεύσεων των χρήσεων των δημόσιων

χώρων και των ορίων του με τον ιδιωτικό.

Κεφ.2β Θεωρία Συντακτικού του Χώρου

Στη συνέχεια της διερεύνησης ιδεολογικών και σχεδιαστικών εργαλείων για την πρόληψη παραβατικών συμπεριφορών μέσω της ανάλυσης και του σχεδιασμού του κτισμένου περιβάλλοντος θεωρώ σημαντική την αναφορά στη «Θεωρία Συντακτικού του Χώρου».

Τη δεκαετία του '90 στα πλαίσια ενός ευρύτερου προβληματισμού για τη σχέση της γεωμετρικής μορφής του αστικού ιστού με τη διαδικασία σχηματισμού και μορφοποίησης των πόλεων από την ανθρώπινη δραστηριότητα γεννιέται η «Θεωρία Συντακτικού του Χώρου». Θεωρία που αποτελεί προσπάθεια έρευνας του τρόπου με τον οποίο οι πόλεις ισορροπούν μικροοικονομικούς παράγοντες, οι οποίοι δομούν τη χωρική δομή, με πολιτιστικούς παράγοντες που σχηματοποιούν την υπολανθάνουσα μορφή των περιοχών. Η θεωρία αυτή διερευνά τη σχέση μεταξύ δραστηριότητας και χώρου και πώς η σχέση αυτή διαμορφώνεται από τον τρόπο που διαφορετικές δραστηριότητες δημιουργούν διαφορετικές ανάγκες στην κίνηση και τη συνύπαρξη δραστηριοτήτων. Τα πρότυπα χωρικής ενσωμάτωσης ή απομόνωσης, που ορίζονται από τη διαδικασία ανάλυσης, επηρεάζουν τη χωροθέτηση διαφορετικών τάξεων και κοινωνικών ομάδων στην πόλη και οδηγούν σε παθολογίες. Ως συνέπεια, οι χωρικές μορφές γίνονται κατανοητές ως ένας παράγοντας που συνεισφέρει στη μορφοποίηση των προτύπων ενσωμάτωσης και απομόνωσης μέσα

στις πόλεις.

Με όρους Θεωρίας Συντακτικού του Χώρου, «η χωρική αναγνώριση της μορφής» συνεπάγεται τον προσδιορισμό των σχέσεων μεταξύ τόπων, οι οποίες λαμβάνουν υπόψη κι άλλες σχέσεις και οι οποίες οδηγούν στον προσδιορισμό σχέσεων μεταξύ όλων των διάφορων χώρων ενός συστήματος. Με στόχο τη σύνταξη του τελικού αποτελέσματος, το συντακτικό χώρου παίρνει κοινές μετρήσεις σχέσεων σε γραφική απεικόνιση. Αρχικά, τις θεωρητικοποιεί σε σχέση με την πιθανότητά τους να ενσωματώσουν ή να μεταφέρουν κοινωνικές ιδέες και στη συνέχεια τις μετατρέπει σε μετρήσεις και αναπαραστάσεις της χωρικής δομής συνδέοντάς τις με γεωμετρικές αναπαραστάσεις του υπό μελέτη συστήματος χώρου. Οι μετρήσεις αποτελούν σημαντικές-χρήσιμες ερμηνείες της άποψης της χωρικής ενσωμάτωσης και απομόνωσης. Είναι η μορφοποίηση αυτών των όρων που φαίνεται να ταυτοποιεί δομές οι οποίες συνδέονται με την αλληλεπίδραση κοινωνικών φαινομένων και χωρικών μορφών. Στο άρθρο «Beyond Hot Spots: using space syntax to understand dispersed patterns of crime risk in the built environment» των Hiller και Sahbaz περιγράφεται η διαδικασία ανάλυσης του αστικού τοπίου σε συνδυασμό με δημογραφικά και άλλα δεδομένα για την κατανόηση διάσπαρτων μοντέλων ρίσκου του εγκλήματος στο κτισμένο περιβάλλον. Το χωρικό μοντέλο του ρίσκου μπορεί συχνά να πάρει τη μορφή διάσπαρτων μοντέλων των τύπων της τοποθεσίας, όπου συμβαίνει κάποιο έγκλημα. Η κατανόηση των χωρικών μοντέλων του ρίσκου συχνά συνεπάγεται τη κατανόηση του τρόπου και του τόπου όπου τέτοιου είδους τοποθεσίες είναι διεσπαρμένες στο

δίκτυο των δημόσιων χώρων.

Η μεθοδολογία του συντακτικού του χώρου επιτρέπει την ανάλυση τέτοιων διεσπαρμένων μοντέλων χρησιμοποιώντας ένα δίκτυο χωρικής αναπαράστασης της πόλης, το οποίο χαρακτηρίζει αριθμητικά χωρικές τοποθεσίες, με άλλα χαρακτηριστικά όπως οι ροές κινήσεις, οι χρήσεις γης και μίξεις με άλλες απόψεις της μορφής και της ζωής της πόλης. Το πρώτο στάδιο της μεθόδου (εικ. 1, 2, 3) περιλαμβάνει την αναπαράσταση του αστικού δικτύου με χρωματισμένες γραμμές αντιμετωπίζοντας τις γραμμές ως σημεία, τομές και συνδέσεις λαμβάνοντας υπόψη παραμέτρους όπως τη μορφή (ευθεία ή γωνία), την εγγύτητα, τη στροφή. Αποτέλεσμα του παραπάνω χάρτη είναι η περιγραφή του δικτύου με όρους πιο σύντομου μονοπατιού, λιγότερων στροφών και μικρότερης αλλαγής γωνίας. Το δίκτυο δηλαδή μπορεί να περιγραφεί και να αναπαρασταθεί με όρους μετρικούς (απόστασης), τοπολογικούς και γεωμετρικής δομής. Με μετρήσεις δηλαδή που αντιπροσωπεύουν τα δύο συστατικά της ανθρώπινης κίνησης και καθιστούν δυνατή την πρόβλεψη της πιθανότητας κίνησης τόσο ως προορισμού όσο και ως πορείας. Το δεύτερο στάδιο της μεθόδου περιλαμβάνει την προσαρμογή στατιστικών δεδομένων για την ανάμειξη χρήσεων, πυκνοτήτων κατοίκησης σε συνδυασμό με μετρήσεις ληστειών και επιθέσεων. Το μήνυμα κλειδί τέτοιων ερευνών είναι πως οι χωρικοί παράγοντες αλληλεπιδρούν με κοινωνικούς παράγοντες για να αλλάξουν την ευαλωτότητα τοποθεσιών σε διαφορετικούς τύπους εγκλημάτων και πως αυτό το κάνουν κατά έναν προβλέψιμο τρόπο. Με όρους βιοπολιτικής τα αναλυτικά και σχεδιαστικά εργαλεία

της Θεωρίας Συντακτικού του Χώρου προσπαθούν να εντάξουν περιστατικά παραβατικότητας σε συνάρτηση με μετρικά χαρακτηριστικά του χώρου σε μια καμπύλη προβλέψιμης πιθανότητας.

Μελέτη Πρόβλεψης του ρίσκου παραβατικότητας

στόχος: κατανόηση διεσπαρμένων μοντέλων ρίσκου πέρα από τα “σημεία” υψηλής παραβατικότητας και αποκάλυψης των σχέσεων μεταξύ φυσικών, χωρικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών και τύπων παραβατικότητας

ΕΙΚ.1

ΕΙΚ.3

ΕΙΚ.2

μέθοδος:

1ο στάδιο:

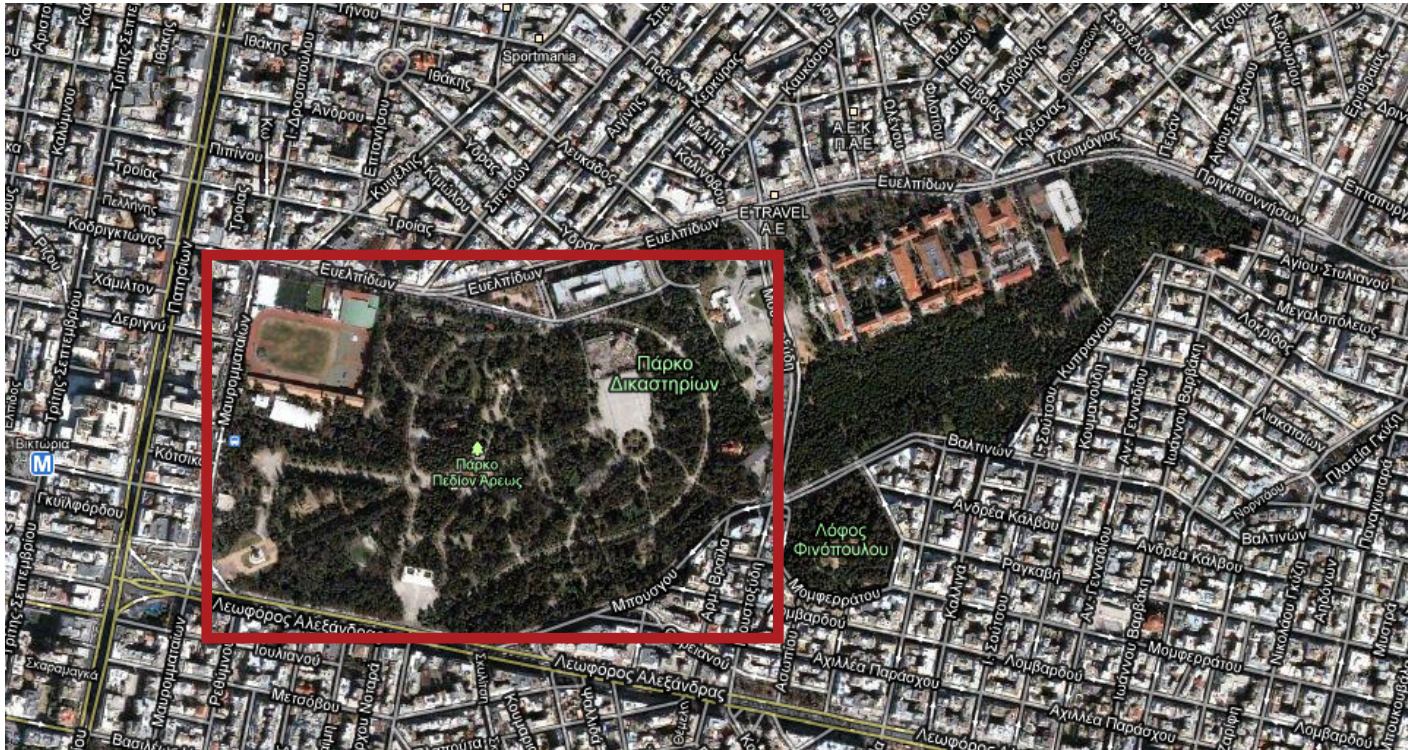
-Αναπαράσταση του αστικού δικτύου με χρωματισμένες γραμμές αντιμετωπίζοντας τις γραμμές ως σημεία τομές και συνδέσεις λαμβάνοντας υπόψη παραμέτρους όπως η μορφή (ευθεία ή γωνία), η εγγύτητα, η στροφή

αποτέλεσμα:

περιγραφή δικτύου με όρους πιο σύντομο μονοπατιού, λιγότερων στροφών και μικρότερης αλλαγής γωνίας, δηλαδή με όρους μετρικούς(απόστασης), τοπολογικούς και γεωμετρικής δομής- μετρήσεις που αντιπροσωπεύουν τα δύο συστατικά της ανθρώπινης κίνησης- πρόβλεψης της πιθανότητα κίνησης τόσο ως προορισμού όσο και ως πορείας

Πηγη: Hillier B., Sahbaz O., BEYOND HOT SPOTS: using space syntax to understand dispersed patterns of crime risk in the built environment.

Η Ανάπλαση στο Πεδίο του Άρεως

ΕΙΚ.4

Σύντομο Ιστορικό

δασωτέο άλσος: ΦΕΚ Ιουλίου του 1900
477 στρέμμ.

1935: οι εργασίες ανάπλασης και
δενδροφύτευσης στα πρότυπα της γαλλικής
κτηποτεχνίας (γεωμετρικός σχεδιασμό,
έλεγχο και
τη χειραγώγηση της φύσης)

1950: Green Park
παραχώρηση στον Πανελλήνιο
Γυμναστικό Σύλλογο 5,5 στρέμμ.

2000: παραχώρηση στην υπερνομαρχία
Αθηνών-Πειραιώς από το υπουργείο
ΠΕΧΩΔΕ- έναρξη εργασιών συντήρησης

2008: έναρξη εργασιών ανάπλασης

Κεφ. 3 Η περίπτωση ανάπλασης στο Πεδίο του Άρεως

Με το ΦΕΚ 201/27-7-1887 του Βασιλέως Γεωργίου Α, το Πεδίο του Άρεως εντάσσεται στο σχέδιο πόλεως καταλαμβάνοντας έκταση 477 στρεμμάτων και περιλαμβάνοντας και την αποκαλούμενη έκταση Φινόπουλου και το δάσος της Σχολής Ευελπίδων. Με προηγούμενο ΦΕΚ του Ιουλίου του 1900 κηρύσσεται δασωτέο άλσος, δηλαδή περιοχή που πρέπει να φυτεύεται και να τυγχάνει περιποίησης. Ενώ σύμφωνα με το ΦΕΚ 282 Α του 1941, το Πεδίο του Άρεως πρέπει υποχρεωτικά να συντηρείται και να επεκτείνεται. Το 1935 ξεκινούν οι εργασίες ανάπλασης και δενδροφύτευσης με βασικό άξονα τη φύτευση φυλλοβόλων δέντρων, ώστε να εξασφαλίζεται ο φυσικός φωτισμός το χειμώνα και σκιά το καλοκαίρι. Στην κεντρική πλατεία φυτεύονται μεσογειακά φυτά για τους καλύτερους συνδυασμούς στη διάρκεια των εποχών. Η δενδροφύτευση έγινε στα πρότυπα της γαλλικής κηποτεχνίας με κύρια χαρακτηριστικά τον αυστηρό γεωμετρικό σχεδιασμό, που σκοπό είχε να τονίσει την έντονη διάθεση χειραγώγησης της φύσης.

Οι εργασίες ανάπλασης περιελάμβαναν και τη διαμόρφωση μιας παιδικής χαράς, ενός ναού και του υπαίθριου αμφιθέατρου «Αλίκη». Το 1950 δημιουργείται το θέατρο Άλσος του Οικονομίδη, καθώς και το Green Park και πολύ αργότερα παραχωρούνται 5,5 στρέμματα στον Πανελλήνιο Γυμναστικό Σύλλογο, υπό τον όρο της μη-κοπής δένδρων και θάμνων. Το 2000 το Πεδίο του Άρεως παραχωρείται στη νεοσύστατη υπερνομαρχία Αθηνών-Πειραιώς από το υπουργείο ΠΕΧΩΔΕ, στο οποίο ανήκε ως τότε και δίνονται κονδύλια για έργα

συντήρησης στις τρεις παιδικές χαρές (εικ.4). Τον Απρίλιο του 2008 ξεκινούν οι εργασίες ανάπλασης, οι οποίες μέχρι σήμερα κατά ένα μεγάλο τμήμα έχουν ολοκληρωθεί. Λόγω της χωροθέτησής του Πεδίου του Άρεως στον κόμβο σημαντικών κυκλοφοριακών αξόνων, της ευκολίας πρόσβασης, της αναβάθμισης του φυσικού περιβάλλοντος και της εγκατάστασης υποδομών για πολιτισμικές, αθλητικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες (εικ.5) τα νέα σχέδια τονίζουν το μελλοντικό υπερτοπικό του χαρακτήρα.

Βάσει των αναρτημένων στο διαδίκτυο προγραμματικών δηλώσεων της ανάπλασης του Πεδίου του Άρεως, ως βασικές αρχές της ανάπλασης αναγνωρίζονται οι παρακάτω:

1. Σεβασμός στο ύψος και στην ιστορία: διατηρούνται και τονίζονται τα ιστορικά μνημεία και οι ξεχασμένοι θεματικοί δακτύλιοι
2. Αύξηση των περιοχών πρασίνου: ελάχιστη πλακόστρωση, καθόλου τσιμεντοποίηση, χρήση υλικών απλών, φυσικών, οικολογικών. Κεντρικός στόχος είναι η βελτίωση της υπάρχουσας βλάστησης αλλά και η αύξηση πρασίνου με νέες φυτεύσεις, με βάση ειδικό πρόγραμμα εγκατάστασης φυτικών ειδών προσαρμοσμένων στο περιβάλλον της περιοχής και στις τοπικές κλιματολογικές συνθήκες. Παράλληλα η διαχείριση του υφιστάμενου πρασίνου και οι νέες φυτεύσεις (νέα δένδρα, καλλωπιστικοί θάμνοι, χλοοτάπητας) αποσκοπούν στη δημιουργία ενός ενιαίου χαρακτήρα καλαισθησίας και λειτουργικότητας στο Πάρκο. Ενώ προτείνεται η δημιουργία θεματικών κήπων συγκεκριμένα:

Πρόταση Ανάπλασης

Βασικές Αρχές Ανάπλασης:

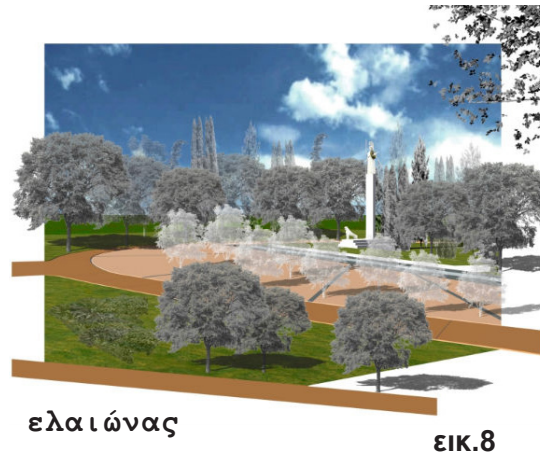
- Διατήρηση: της ιστορικότητας, της χάραξης
- Δημιουργία ενός ενιαίου χαρακτήρα καλαισθησίας και λειτουργικότητας: αύξηση της ασφάλειας, αναβάθμιση των χρήσεων αναψυχής, άθλησης και πολιτιστικών εκδηλώσεων, αντικατάσταση του εξοπλισμού

πρωην θέατρο Αλίκη ΕΙΚ.6

υδάτινη Διαδρομή ΕΙΚ.7

ελαιώνας ΕΙΚ.8

Σημαντικές Επεμβάσεις

- φύτευση:
 - Μινωικός Λαβύρινθος-βοτανικός κήπος
 - Ροδώνας: ένας μικρός περίπατος στις τριανταφυλλίες
 - Πλατάνια: υδάτινη Διαδρομή
 - Αριές
 - ελαιώνας (περιοχή άγαλμα της Αθηνάς)
- υποδομη:
 - skateboard
 - χωμάτινο πεζοδρόμιο για jogging
 - δίκτυο ποδηλατοδρόμου
 - αναβάθμιση του Θεάτρου Άλσους
 - ανανέωση εξοπλισμού παιδικών χαρών

-Μινωικός Λαβύρινθος: ο βοτανικός κήπος της Αττικής δένδρων, θάμνων και ποωδών φυτών των ειδών της χλωρίδας της Αττικής (στη πλευρά της Λ. Αλεξάνδρας και κοντά στην είσοδο της Μπούσγου)

-Ροδώνας: ένας μικρός περίπατος στις τριανταφυλλίες

-Πλατάνια: υδάτινη Διαδρομή(εικ.7)

-Αριές: Δημιουργείται ένα προστατευμένο “ξέφωτο” που προσφέρει αίσθηση απομόνωσης και γαλήνης σε μια κυκλική δενδροστοιχία από 15 δένδρα Αριάς στην οποία οδηγεί ένα μονοπάτι (εικ.6) που ξεκινά από τον θεματικό κύκλο

-ελαιώνας (στην περιοχή με το άγαλμα της Αθηνάς εικ.8)

Καθώς και η διαμόρφωση της οδού των Ηρώων, όπου η επιφάνεια του χλοοτάπητα αυξάνεται σημαντικά σε βάρος του πλάτους του δρόμου, οι φυτικοί φράκτες αναδημιουργούνται προβάλλοντας τις προτομές και οι φοίνικες μεταφυτεύονται στο κέντρο του νέου δρόμου

3.Λειτουργικότητα και χρησιμότητα για τους κατοίκους

A) αύξηση της ασφάλειας στο χώρο: ανάπλαση όλων των εισόδων, την επιδιόρθωση και συμπλήρωση της περιφραξης, στη δημιουργία ενός νέου δικτύου φωτισμού με φωτιστικά παραδοσιακά αλλά και σύγχρονα που θα λειτουργούν με λάμπες εξοικονόμησης ενέργειας

B) αναβάθμιση των χρήσεων αναψυχής, άθλησης και πολιτιστικών εκδηλώσεων: η αναβάθμιση του Θεάτρου Άλσους σε χώρο πολλαπλών χρήσεων 3000 m², ειδικά διαμορφωμένου χώρου για skateboard, ειδικό χωμάτινο πεζοδρόμιο για jogging, δίκτυο ποδηλατοδρόμου.

Πώς σχετίζεται λοιπόν ο νέος σχεδιασμός του Πεδίου του Άρεως με τις βιοπολιτικές-νευροπολιτικές στρατηγικές που ανέλυσα πιο πάνω; Βάσει μιας σειράς συνεντεύξεων με υπεύθυνους του έργου της ανάπλασης προέκυψε πως οι αρχές του σχεδιαστικού εργαλείου του CPTED, θεωρήθηκαν αυτονόητες παράλογο που δεν εφαρμόστηκαν συγκεκριμένες σχεδιαστικές αρχές. Οι σχεδιαστικές επιλογές καθορίστηκαν από επιλογές ενίσχυσης της ορατότητας, της εύκολης και οριοθετημένης πρόσβασης, τη χωροθέτηση δραστηριοτήτων σε εύκολα ορατές περιοχές, την αραίωση και προσαρμογή της φύτευσης και τον επαρκή φωτισμό. Κοινή αποδοχή ήταν πως το ζήτημα της ασφάλειας επηρεάζεται ουσιαστικά από την επιτήρηση, τη φύλαξη και τη φροντίδα του πάρκου, τα οποία αποτελούν αρμοδιότητες της νομαρχίας.

Στην ερώτηση αν προηγήθηκε κάποια ποιοτική ανάλυση δημογραφικών δεδομένων για το “προφίλ” των χρηστών αλλά και των μελλοντικών χρηστών, προέκυψε πως δεν προηγήθηκε καμία ανάλυση δημογραφικών δεδομένων, επιτόπιας έρευνας για την ταυτότητα των χρηστών, τις «προσαρμοσμένες χρήσεις» στο χώρο και το είδος των δραστηριοτήτων. Τα μόνα εμπειρικά στοιχεία προέκυψαν μέσα από περιπάτους για την αναγνώριση της υπάρχουσας κατάστασης καταγράφοντας τα έντονα σημάδια εγκατάλειψης και βανδαλισμού. Στη διάρκεια μιας άλλης συνέντευξης που πραγματοποιήθηκε με κάτοικο της περιοχής αρχιτέκτονα και μέλος της πρώην Επιτροπής Κατοίκων εκφράστηκε ιδιαίτερη ανησυχία για το μεγάλο κόστος της επέμβασης. Υπό την έννοια ότι οδηγούσε στην εντονότερη εμπορευματοποίηση της περιοχής (για την απόσβεσή του) και συγκεκριμένα

στο ασαφές καθεστώς διαχείρισης των κτιρίων μπροστά από τα κτίρια της σχολής Ευελπίδων, τα οποία λειτουργούσαν ως καφετέριες. Σημαντική επίσης ήταν η κριτική που ασκήθηκε για την επέκταση των σκληρών επιφανειών, που θα επέτρεπαν τη διέλευση αυτοκινήτων καθώς και για το ζήτημα της φύλαξης. Από την άλλη πλευρά κάποιους από τους διαχειριστές του Green Park υποστήριξε πως η ανάπλαση θα ευνοούσε την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας στο πάρκο και την ελεγχόμενη πρόσβαση μεταναστών.

Στα τέλη Αυγούστου ολοκληρώθηκε ένα μεγάλο κομμάτι της ανάπλασης στο Πεδίο του Άρεως και πλέον είναι προσβάσιμο για τους κατοίκους στο μεγαλύτερο κομμάτι της έκτασής του. Συγκεκριμένα ο κεντρικός πεζόδρομος (εικ.9) με το μεγάλο σιντριβάνι (εικ.10), η υδάτινη διαδρομή με τα πλατάνια (εικ.11), το μνημείο Ιερού Λόχου, η περιοχή του παλιού Ροδώνα με την πέργκολα και ο αύλειος χώρος γύρω από την εκκλησία Αγ. Ταξιάρχων. Μικρές περιοχές γύρω από το κεντρικό αυτό τμήμα μένει να ολοκληρωθούν καθώς και η φύτευση του. Τα πραγματοποιήσιμα έργα διαφέρουν αρκετά από τη «λάμψη» και την «αίγλη» των σχεδίων του μελετητικού γραφείου (εικ.12,13). Παρ’ όλα αυτά είναι φανερή η προσπάθεια αναβάθμισης του εξοπλισμού, φωτισμού και της φύτευσης (εικ.14,15,16). Ενώ ιδιωτική εταιρεία ασφάλειας έχει αναλάβει τη φύλαξη του χώρου κατά τη διάρκεια των ορών λειτουργίας του (εικ.17) με φύλακες τοποθετημένους στους κόμβους των προσβάσιμων μονοπατιών και τις εισόδους. Ωστόσο με δημοσίευμα της υπερομαρχίας τονίζεται πως οι ίδιοι οι πολίτες εθελοντικά οφείλουν να αναλάβουν την προστασία του.

Σύμφωνα με τη θεώρηση ότι ο συνδυασμός κοινωνικών, πολιτικών και πολιτιστικών διαδικασιών με πεδίο εφαρμογής το δημόσιο χώρο επανοηματοδοτούν τις συντακτικές, κοινωνικές και πολιτικές σχέσεις και ταυτόχρονα επανα-νοηματοδοτούνται ως σύνολο μέσω του εφαρμοσμένου συνδυασμού τους, το πεδίο του Άρεως ως ένας δημόσιος χώρος σε κομβικό σημείο μεταξύ του υπό αναβάθμιση ιστορικού κέντρου, περιοχών σημαντικών πολιτικών κινητοποιήσεων και στα σύνορο με τη Κυψέλη, περιοχή κατοικούμενη κατά κόρον από μετανάστες, αποτελεί ευνοϊκό πεδίο συναντήσεων, δράσεων και εν δυνάμει “κοινωνικών παθογενειών”. Επιπλέον η έντονη παρουσία μεταναστών εντείνει τον κυρίαρχο λόγω παραβατικότητας με δράστες μετανάστες.

Με βάση τα παραπάνω η προσπάθεια αναβάθμισής του λαμβάνοντας υπόψη και ένα ευρύτερο ενισχυμένο κλίμα κρατικής αστυνόμευσης κρίνεται απαραίτητη. Γεγονός που ενισχύεται και από το πρώην χαρακτήρα του, ως ένα τόπο ιστορικά μακράς και διαφιλονικούμενης νυχτερινής συνεύρεσης ομοφυλοφίλων. Είναι σαφές πως οι συνευρέσεις αυτές οι οποίες έχουν υπάρξει καθοριστικές για την διαμόρφωση τόσο της ομοφυλόφιλης-queer ταυτότητας στην Αθήνα, όσο και διαταξικών δικτύων ερωτικής συνεύρεσης υπό το πλεονέκτημα της ανωνυμίας απουσιάζουν από την επίσημη ιστορία του πάρκου. Και είναι εξίσου σαφές πως υπό τη νέα ανάπλαση τέτοιες «παραβατικές» ή «ανώμαλες» πρακτικές θα παταχθούν πολύ πιο αποτελεσματικά από ότι υπο τις αστυνομικές επιχειρήσεις Αρετής. Σε μία συνέντευξή του ένας ομοφυλόφιλος θαμώνας του πάρκου στα 40 του παρατήρησε: «Το πεδίο του

Άρεος ήταν ένα από τα τελευταία μέρη στην Αθήνα όπου μπορούσες να βρεθείς με άλλους άνδρες ανεξαρτήτως ηλικίας, φυλής ή τάξης χωρίς κανένα οικονομικό αντάλλαγμα και έξω από τα βλέμματα της ετεροκανονικής επιτήρησης».

Συγχρόνως η έλλειψη ποιοτικής έρευνας καθίσταται εξαιρετικά σημαντική δεδομένης της προαναφερθείσας θέσης του πάρκου ανάμεσα σε δύο ιδιαίτερες περιοχές της Αθήνας, τα Εξάρχεια και την Κυψέλη. Με βάση την πεποίθηση ότι η φυσική συνεύρεση, η θέση τρόπων ζωής και συμπεριφορών, η όσμωση των κοινωνικών, ηλικιακών και πολιτισμικών ετεροτήτων συγκροτούν τη φυσιογνωμία και τη δυναμική προοπτική μιας περιοχής, η ποιοτική έρευνα ως βασικό εργαλείο κατανόησης των αναπαραστάσεων, των προσλήψεων, των μυθολογιών του τόπου με την υλική σημασία και των σχέσεων που αναπτύσσονται, φαίνεται να αποτελεί σημαντικό εργαλείο αναγνώρισης και ανάδυσης των παραπάνω ιδιαίτερων χαρακτηριστικών. Συμπληρωματικά η ποιοτική έρευνα ενισχύει τη δυνατότητα συμμετοχικής διαπραγμάτευσης των προτάσεων αναβάθμισης δομικών και κοινωνικών προβλημάτων του πάρκου, στα πλαίσια των εντάσεων και της ευρύτερης περιοχής, και τον έλεγχο της μονοδιάστατης με γενικευμένα χαρακτηριστικά επέμβασης.

Στα πλαίσια της δράσης ενός κρατικού “θεραπευτικού” μοντέλου, το οποίο διαχειρίζεται τους φόβους των πολιτών ξανακτίζοντας την αυτοπεποίθησή τους μέσα από την αισθητική αναβάθμιση του δημόσιου χώρου, τόσο οι προτάσεις ανάπλασης όσο και οι φωτορεαλιστικές απεικονίσεις έρχονται να το επιβεβαιώσουν. Η επισκευασμένη περίφραξη του

Πεδίου του Άρεος, ως όργανο που πραγματώνει τη λειτουργία της οριοθέτησης και της ταυτόχρονης δυναμικής λειτουργίας του αποκλεισμού και της περίληψης συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων ενισχύεται μέσω της ανάπλασης και της φύλαξης.

Ο κατακερματισμός του ελεύθερου πράσινου χώρου σε συγκεκριμένες θεματικές αναγνωρίσιμες ενότητες ενισχύει αντιδράσεις που μπορούν να ερμηνευθούν με τα προαναφερόμενα συμπεριφοριστικά μοντέλα. Δηλαδή τη δυνατότητα πρόβλεψης της συμπεριφοράς των χρηστών μέσα από συγκεκριμένες σχεδιαστικές επιλογές. Ο Φουκώ στο βιβλίο επιτήρηση και κοινωνία αναφέρει πως “η πειθαρχία αρχίζει πρώτα πρώτα με την κατανομή των ατόμων στο χώρο. Και για αυτό εφαρμόζει διάφορες τεχνικές.” Και συνεχίζει πως πειθήνιο είναι “είναι το σώμα που μπορεί να υποτάσσεται, να χρησιμοποιείται που μπορεί να τελειοποιείται και να μεταπλάθεται”. Η πρακτική λοιπόν θεματικής ζωνοποίησης του πάρκου μπορεί να ερμηνευθεί και ως μια τεχνικής κατανομής των σωμάτων στο χώρο. Φυσικά σωμάτων που έχουν φύλο, τάξη και φυλή, μέσα από την κοινή παραδοχή μιας καθολικής, αόρατης και πανταχού παρούσας απειλής. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι έτσι καθίσταται δυνατή η πρόβλεψη της πιθανότητας κίνησης και στάσης τόσο ως προορισμός όσο και ως πορεία εφόσον τα δύο συστατικά της ανθρώπινης κίνησης μπορούν να αναπαρασταθούν πολύ εύκολα με όρους μετρικούς (απόστασης), τοπολογικούς, γεωμετρικής δομής και επιπλέον να επιτηρούνται από υπαλλήλους ιδιωτικής εταιρείας security. Επιπλέον με όρους ανταγωνιστικής επιχειρηματικότητας η ανάπλαση στο Πεδίον του Άρεως δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες καλύτερης λειτουργίας των ιδιωτικών

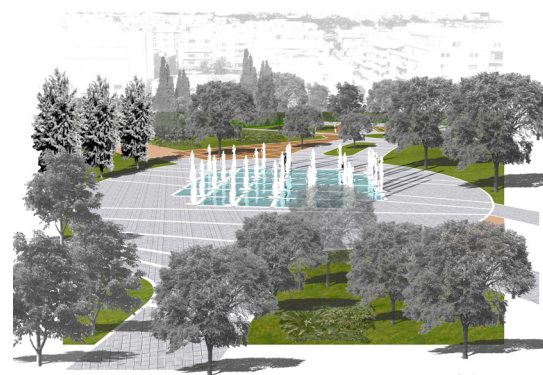
επιχειρήσεων που υπάρχουν και πρόκειται να εγκατασταθούν στην ευρύτερη περιοχή του.

ΕΙΚ.9

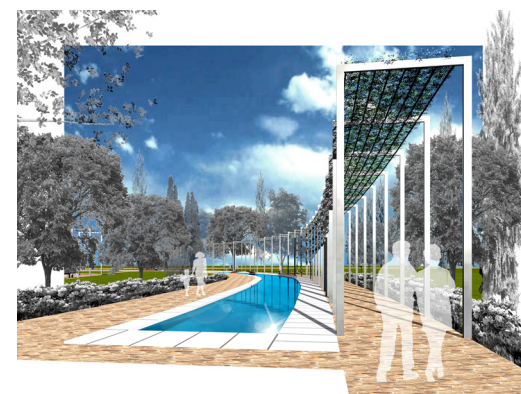
ΕΙΚ.10

ΕΙΚ.12

ΕΙΚ.11

ΕΙΚ.13

Επίλογος- Συμπεράσματα

Το CPTED και η θεωρία Συντακτικού του Χώρου έχουν αναγνωριστεί ως σημαντικά ιδεολογικά και σχεδιαστικά εργαλεία δημιουργίας ασφαλούς προσβασιμότητας σε δημόσιους χώρους για ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες όπως οι γυναίκες, τα παιδιά και οι ηλικιωμένοι. Παρ' όλα αυτά η παραγωγή δημόσιου χώρου που βασίζεται αποκλειστικά σε στατιστικά δεδομένα προσδιορισμού κοινωνικών, πολιτισμικών και οικονομικών χαρακτηριστικών υπάγει τις κοινωνικές δυναμικές που αναπτύσσονται στους δημόσιους χώρους σε τεχνοκρατικές διαδικασίες και σχεδιαστικές επιλογές ασφάλειας. Από αυτή τη προσέγγιση απουσιάζει η οποιαδήποτε εθνογραφική ποιοτική ανάλυση της χρήσης και μη-χρήσης του δημόσιου χώρου αλλά και κάθε κριτική του διαχωρισμού ιδιωτικού-δημόσιου κανονικού-μη κανονικού, κοκ. Πρόκειται με άλλα λόγια για μια μέθοδο που αντικειμενοποιεί τόσο τις κοινωνικές ομάδες όσο και τις συμπεριφορές τους, αγνοώντας την δυναμική μεταξύ τους, αλλά και συνολικότερα το πολιτισμικά και ιστορικά συγκεκριμένο πεδίο διαπραγμάτευσης των χρήσεων των δημόσιων χώρων και των ορίων του με τον ιδιωτικό. Αν και οι παραπάνω αναγνωρισμένες σχεδιαστικές αρχές δεν εφαρμόστηκαν κατά γράμμα στο σχεδιασμό της ανάπλασης η έλλειψη ποιοτικής έρευνας οδήγησε σε προτάσεις, που μικρή σχέση μπορεί να είχαν με τις ανάγκες τις περιοχής. Μπορούμε να υποστηρίξουμε όμως πως η προς υλοποίηση ανάπλαση, όπως έχει επιβεβαιωθεί και από τη διεθνή βιβλιογραφία, δημιουργεί ιδανικές συνθήκες αποκλεισμού συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων και διαπραγμάτευσης των καθεστώτων ιδιοκτησίας συντελώντας στη διαχείριση του δημόσιου χώρου με χαρακτηριστικά ιδιοκτησίας ιδιωτικού κεφαλαίου. Το

πάρκο και η πλατεία δεν είναι πλέον χώροι ελευθερίας υπό επιτήρηση, μα χώροι προετοιμασίας της παραγωγής και της κατανάλωσης, ή ακόμα καλύτερα χώροι κοινωνικής παραγωγής και κατανάλωσης.

Από την άλλη μεριά ο δυναμικός χαρακτήρας αλληλεπίδρασης χωρικών και κοινωνικών δεδομένων που εφαρμόζεται στο δημόσιο χώρο και τελικά προσδίδει δυναμικό χαρακτήρα και στις προσπάθειες καταπάτησής του αναιρεί τον ντερμιστικό χαρακτήρα πολλών από τις παραπάνω απόψεις. Η μη προσωρινότητα και στατικότητα του τόπου του Πεδίο του Άρεως, ως αποτέλεσμα κατοίκησης υπό το πλέγμα ιδιαίτερων κοινωνικών διαδικασιών και ως κομμάτι της καθημερινότητας που συνδέεται και με διαδικασίες συλλογικής και ατομικής συνειδητοποίησης. Άρα με τη δυνατότητα χειραφέτησης αφήνουν περιθώρια οικειοποίησης των κατοίκων του Πεδίου του Άρεως με πρακτικές που ανταποκρίνονται στις ανάγκες της καθημερινότητάς τους. Γεγονός που ενισχύεται από την αδύναμη εφαρμογή των “θεαματικών” σχεδίων ανάπλασης και την σε μεγάλο βαθμό διατήρηση ενός μη “εξημερωμένου” τοπίου. Πρόσφατες βόλτες στην περιοχή απέδειξαν ότι οι κάτοικοι μάλλον απολαμβάνουν το αναβαθμισμένο τοπίου του πάρκου ξαναβρίσκοντας τα παλιά τους “λημέρια” (εικ.18).

ΕΙΚ.14

ΕΙΚ.17

ΕΙΚ.15

ΕΙΚ.16

ΕΙΚ.18

Βιβλιογραφία

Boudreau J., Urban revolution or urban involution? Reflections on fear and political action στο <http://www.publicspace.org>

Castel R., From Dangerousness to Risk στο Burchell G., Gordon C & Miller P. (Eds.) The Foucault Effect: Studies in Governmentality Hemel Hempstead 1991, Harvester Wheatsheaf

Colquhoun I. Design Out Crime Creating Safe and Sustainable Communities, Elsevier Architectural Press 2004, Oxford

Gamman L., Pascoe T., "Design Out Crime? Using Practise-based Models of the Design Process", Crime Prevention and Community Safety: An International Journal, Vol. 6, 2004, pp.9-18

Hiller B., Sahbaz O., An evidence based approach to crime and urban design or, can we have vitality, sustainability and security all at once?

Hillier B., Vaughan, The City as One Thing στο <http://www.spacesyntax.org>

Hillier B., Sahbaz O., Beyond Hot Spots: using space syntax to understand dispersed patterns of crime risk in the built environment.

Low S., Smith N., The Politics of Public Space, Routledge 2005

Massey D., Φιλοσοφία και Πολιτικές της χωρικότητας, Α. Παπασωτηρίου & Σια ΟΕ 2001,

Φουκώ Μ., Επιτήρηση και Τιμωρία η Γέννηση της Φυλακής, Ράππα 1989, Αθήνα

Φουκώ Μ., Αρχαιολογία της Γνώσης, Εξάντας 1982, Αθήνα

Zukin S., Politics and aesthetics of public space: The 'American' model, 1998 στο <http://www.publicspace.org>

Δικτυακοί Τόποι

http://el.wikipedia.org/wiki/Πεδίον_του_Άρεως

<http://expaganus.wordpress.com/2010/01/10/pedio-arews2/>

<http://expaganus.wordpress.com/2009/06/11/pedio-arews/>

enet.gr - ΕΡΓΟΤΑΞΙΟ το Πεδίον Άρεως χωρίς να φαίνεται το πότε θα ολοκληρωθούν τα έργα ανάπλασης - Πεδίον προβλημάτων

<http://www.tovima.gr/default.asp?pid=2&ct=1&artid=320911&dt=18/03/2010>

<http://www.inout.gr/showthread.php?t=57928>